

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

J. C. Schaeffer, Apeldoorn

Een huisbezoek-verslag (4 – slot)

Maleachi 4:4-6

Het laatste woord

Vandaag het slot van de profetie van Maleachi. En dat is tegelijk het slot van heel het Oude Testament. En het laatste woord dat klinkt, is het dreigende woord over de ban. Met een sombere klank, die lang nadreunt, neemt Maleachi afscheid en eindigt de profetie.

Het is eigenlijk bijzonder verdrietig dat voor veel mensen de boodschap van de Bijbel opgaat in een dreiging met oordeel en gericht, hel en verdoemenis. Nu is het inderdaad onmiskenbaar dat die dreiging een plaats heeft in het Woord van God. Maar ze heeft toch nooit het zwaarste accent. Het gaat in wezen om het heil, om de redding. Opdat die ons niet ontgaat worden we gewaarschuwd. Zoals iemand een drenkeling een touw toegoit en roept: Pak dat touw! Want anders verdrink je! De waarschuwing, de dreiging met de verdrinkingsdood staat in het teken van het verlangen de drenkeling daar juist van te redden.

Zó dreigt God met de ban. Maar wie Hem kent en goed naar Hem luistert hoort in zijn stem de toon van liefde: Laat zulk een straf voor u niet nodig wezen! Komen zal Ik! Maar het is Mij alles waard wanneer Ik dan niét hoeft te slaan, niét hoeft te veroordelen! Ezechiël zei het al: Ik heb geen welgevallen aan de dood van wie sterven moet, luidt het woord van de Heer HEERE; daarom bekeert u, opdat u leeft (Ez. 18:31, 32)!

Samenleving in ontbinding

Léven – daar gaat het de HEERE om in alles wat Hij doet en zegt. Leven – sámenleven in warme verbondenheid en eenheid.

En juist daaraan ontbreekt het in de dagen van Maleachi. Dat is wel duidelijk geworden uit al de gesprekken, die hij met het volk gevoerd heeft. Ze geven ons zicht op een samenleving in ontbinding. Dat blijkt ook nog eens overduidelijk uit dit laatste woord van Maleachi, waarin hij de aandacht vestigt op een onrustbarend konflikt tussen ouderen en jongeren.

Vandaag noemen we dat de generatiekloof. Er is een tijd geweest dat die kloof zichtbaar werd in een zich fel tegen elkaar afzetten van ouderen en jongeren. De ouderen verweten de jeugd dat ze ongezegelijk was en zo weinig van de vorige generatie wilde aannemen. Dat ze zulke andere ideeën had over godsdienst en zeden, over huwelijk en sexualiteit, over oorlog en vrede en politiek, over de zin van het leven, over de kerk, enz. En jongeren verweten hun ouders conservatisme, vasthouden aan het oude louter omdat het oud is, dood geloof, enghartigheid en bekrompenheid en verstarheid.

Ik heb de indruk dat dergelijke gesprekken niet zoveel meer gevoerd worden. En dat zou wel eens een teken aan de wand kunnen zijn. Want waar getwist wordt, is men tenminste nog met elkaar in gesprek. Maar de situatie is veel hopeloziger wanneer het gesprek gestaakt is. Wanneer ouderen zeggen: Met de jeugd is toch niet te praten. Ze moeten het zelf maar uitzoeken. Ze zijn nu eenmaal an-

ders. En wanneer jongeren zeggen: Oud is uit de tijd – oud is 'out'. Daar hebben we geen boodschap aan. Dan leven de generaties langs elkaar heen. Dan is de gemeenschap totaal verbroken.

Samen terug naar God

De generatiekloof in de dagen van Maleachi is het zoveelste teken van een samenleving in ontbinding. De oorzaak kennen we inmiddels: gebrek aan vreze des HEEREN. Daar moet Maleachi in zijn 'huisbezoek' telkens op terugkomen. Er is geen eerbied en ontzag voor de God van het verbond. Ze hadden totaal geen oog meer voor het onbegrijpelijke wonder van Gods liefde, die uit alle volkeren juist hén had uitverkoren om in verbond met Hem te leven. En van de bepalingen van dat verbond, waardoor de samenleving voortreffelijk geordend werd, zag men de rijkdom niet meer in. Nu, daarom eindigt Maleachi zijn profetie zoals hij is begonnen. Hij is begonnen de Joden te bepalen bij hun verkiezing. Jakób heb Ik liefgehad.

Inhoud

- 353 Ds J. C. Schaeffer,
Een huisbezoek-verslag (4)
- 354 Drs H. de Jong,
Moeten wij lid worden van
het O.J.E.C.? (2)
- 356 Drs H. Algra,
Geloven we het wel? (9)
- 356 T. Hoekstra,
Een nieuw evangelie in plaats
van Narcisme?
- 358 Drs O. Mooiweer,
Persschouw
- 359 T. Hoekstra,
Nieuwe boeken
- 360 Boekbesprekingen

zegt de HEERE. maar Esau heb Ik gehaat. Onbegrijpelijk! Nee, niet zozeer de haat tegen Esau, maar wel de liefde tot Jakob. Jakob had geen enkele aanleiding gegeven om een liefdesverhouding met Hem te beginnen. Maar hij heeft daarna, zelf en in zijn nageslacht talloze redenen gegeven om er maar mee op te houden. Maar God bleef trouw aan zijn keuze. Maleachi is de gesprekken met het volk begonnen met de herinnering aan dit wonder.

En daar eindigt hij nu ook weer mee. „Gedenk de wet van Mozes...” De verbondssluiting en de wetgeving zijn de tastbare blijken van Gods liefde. Want zonder de bekendmaking van zijn wil, kan niemand het doel en de zin van het leven verstaan. Buiten God om heerst de chaos en de verwarring. En de één kan net zo goed gelijk hebben als de ander. Buiten God om dreigt elke samenleving te ontaarden in een anarchie, waarin ieder voor zichzelf opkomt en de sterksten winnen. Buiten God om loopt het leven dood.

Daarom zegt Maleachi: Houdt toch vast aan Gods geopenbaarde wil! Zijn Woord staat boven allen, boven alle onderscheid tussen rangen en standen, leeftijden, geslacht en status. God kent alleen bondelingen met wie Hij een verbond gesloten heeft. En die bindt Hij samen. Het is zijn wil dat zij allen één zijn in de dienst aan Hem en aan elkaar. Als leven geen samenleven is, dan is het sterven!

Maar God geeft niet alleen mannen als Mozes, de wetgever. Maar ook mannen als Elia, de wetshandhaver. Ja, tot het laatste toe, voordat de dag van het gericht aanbreekt, zal Elia zonder het volk verschijnen. Dat wil zeggen: de geest der profetie, waarvan Elia zo'n typische vertegenwoordiger was, zal zich met kracht blijven openbaren.

Maleachi spitst dit hier toe op de verhouding tussen de generaties. Want Gods wet stelt oud en jong onder kritiek. En ouderen en jongeren zullen zich samen daaronder moeten buigen. Ouderen kunnen nooit gezag afdwingen alleen op grond van hun ouder zijn. Jongeren mogen regels van gisteren niet afdoen met: wij leven nú! Ouderen zullen zich zeker moeten afvragen of bepaalde zekerheden en verworvenheden wel zonder meer overgedragen kunnen worden aan de volgende generatie. Jongeren moeten niet denken dat ze de wijsheid in pacht hebben omdat ze van bepaalde dingen meer kennis hebben dan de ouderen. Ouderen en jongeren moet

ook vinden in het samen luisteren naar en onderzoeken van Gods Woord.

We moeten als gemeente van God niet blijven staan bij de kerk van gisteren, maar samen werken aan de kerk van morgen. Jongeren hebben hetzelfde te geloven als opa en oma, als vader en moeder – 'the old-time religion'. Maar ze hebben dat zelfde te geloven in de wereld van nu en van morgen. Niet in de wereld van gisteren. En hoe dat moet, daar moeten oud en jong samen over nadenken. Rondom Gods geopenbaarde Woord.

Eind goed...?

Tenslotte – het laatste woord van het OT tekent ons God als het ware met een opgeheven vuist, die zomaar verpletterend neer kan komen. Maar God slaat liever niet dan wel. Dat heeft met name het NT ons wel getoond. De slaande hand van God is

immers neergekomen op het hoofd van zijn eigen Zoon Jezus Christus! Maleachi's tijdgenoten schreeuwden om liefde en rechtvaardigheid. In Christus heeft God zijn liefde en rechtvaardigheid getoond. Gods liefde is er nog wonderlijker, zijn rechtvaardigheid nog onbegrijpelijker op geworden. Het bloed van zijn Zoon is de prijs die God betaalde voor de eenheid van zijn volk.

Het OT eindigt met een wens: „Opdat ik niet kome en het land treffe met de ban. Via Kerst en Goede Vrijdag en Pasen lopen deze woorden uit op het slotwoord van het NT. Dit slotwoord is geen wens, maar een zegen: „De genade van de Heer Jezus zij met allen”. Met allen: mannen en vrouwen, rijken en armen, bazen en knechten, blanken en zwarten, ouden en jongen. Met allen – opdat zij allen één zijn!

H. de Jong, Amsterdam

Moeten wij lid worden van het O.J.E.C.? (2)

Een herinnering

Toen ik het stuk van Mevr. Noordhoek-de Putter dat we in het nummer van de vorige week opnamen, las, moest ik denken aan de tijd dat ik nog student was. Ik heb me toen intens met het jodendom beziggehouden. Niet alleen las ik daarover alles wat los en vast is, maar ik bezocht ook regelmatig de synagoge. Dat was in Groningen, in de Folkingedwardsstraat, als ik me goed herinner. Van tijd tot tijd liet ik mij daar zien, op sabbath en ook wel op de hoge feesten. Ik denk daaraan terug met een gemengd gevoel van respect en vervreemding. Maar ik kan onze inzender goed begrijpen als zij zegt onder de indruk te zijn gekomen van de liturgie van Jom Kippoer, of wel Grote Verzoendag. Toen ik die nog eens nals moest ik zeggen: inderdaad, die herhaling dat het God is, die als Koning verlost en verzoent, omwille van zijn grote Naam.

Zonde tegen het 9e gebod?

Toch heb ik geschreven, en daar word ik nu aan herinnerd, dat de Joden geen verzoening nodig hebben, omdat zij hun eigen heil bewerken. Hoe zit dat? Pleeg ik met deze opmerking geweld op het joodse volk, zoals mijn geachte tegenspreker schrijft? Maak ik me schuldig aan de zonde tegen het 9e gebod door dit te beweren? Ik moet zeggen dat dit verwijt in het 'ingezonden' mij het meest heeft gestoken. Ik zou het heel erg vinden als dit waar was. Daarom heb ik dit punt uitgekozen om er nader op in te gaan. Want wat voor zin heeft het nu eigenlijk dat ik bijvoorbeeld antwoord zou gaan geven op de vraag of ik erover ga of de Joden vandaag al of niet buiten het heil vallen? De Here Jezus zou zeggen: „Ik oordeel niemand”

(Joh. 8:15), maar ook: „Wie Mij verwierpt en mijn woorden niet aanneemt, heeft een die hem oordeelt: het woord dat Ik gesproken heb, dat zal hem oordelen ten jongsten dage” (Joh. 12:48). Ik bedoel te zeggen dat het niet zo interessant is waar ik wel of niet over ga. Laten we ons dus beperken tot het punt van de verzoening.

Tesjoeva

Grotere kenners van het joodse geloof dan ik ben hebben mij geleerd dat het sleutelwoord in de joodse verlossingsleer de term 'tesjoeva' is. *Tesjoeva*, dat betekent 'omkeer' in de zin van daadwerkelijke bekering. Het woord 'bekering' alleen, zonder de toevoeging 'daadwerkelijk', en nog sterker het woord 'boetedoening', hebben het

nadeel dat ze te innerlijk kunnen worden verstaan. Je kunt de *tesjoeva* niet concreet genoeg opvatten, zo is de mening van de synagoge. Deze concreet opgevatte *tesjoeva* nu bewerkt de verzoening. In een joods geschrift van oude datum wordt het aldus voorgesteld: „God zegt tot Israël: Verricht de omkeer in deze tien dagen tussen Nieuw Jaar en Grote Verzoendag, dan zal Ik je op Grote Verzoendag rechtvaardigen en een nieuwe schepping van je maken.” De *tesjoeva* beslist over het eeuwig wel en wee van Israël. Ze is zo belangrijk dat ze, net als de Thora, gerekend wordt tot de zeven dingen die vóór de totstandkoming van de wereld geschapen zijn. Op een dag, zo wordt in de joodse traditie verteld, ging de grote Rabbi Jochanan ben Zakkai, vergezeld van zijn leerling Rabbi Joshua, de stadspoort van Jeruzalem uit. (Het was na de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70.) Op het zien van de tempelruïnes riep Joshua uit: „Wee ons, omdat de plaats waar Israëls ongerechtigheden verzoend werden, verwoest is!” Maar de leermeester antwoordde: „Wees niet verdrietig, mijn zoon, want wij hebben een verzoening die wel zo goed is, namelijk de werken der barmhartigheid, zoals de Schrift zegt: Want Ik vraag barmhartigheid en geen offer (Hosea 6:6).” En een andere joodse leraar, Rabbi Eliëzer, heeft gezegd: „Op de dag dat de tempel werd verwoest, viel er een ijzeren muur die stond opgericht tussen Israël en de Vader in de hemel.” Uit deze woorden valt op te maken dat in de tijd van de tempelverwoesting de verzoeningsdienst bij het altaar al lang niet meer essentieel was voor het jodendom en dat daar iets anders voor in de plaats gekomen was. Niet de door de Here Jezus bewerkte verzoening, zoals de Brief aan de Hebreërs ons voorhoudt, maar de hierboven genoemde *tesjoeva*.

„Ik, Ik ben het...”

In het licht hiervan dienen wij dan ook die liturgie van Jom Kippoer te bezien. God wordt daarin uitbundig geloofd en geprezen, ja, maar eigenlijk niet om de eenzijdig van zijn kant aangebrachte verzoening, nee, ten diepste omwille van het feit dat Hij de mens het vermogen heeft geschonken om door de *tesjoeva* vergeving en verzoening te bekomen. In Jesaja 43:24 en 25 lezen we: „Gij hebt Mij voor zilver geen kalmoes gekocht en met het vet uwer slachtoffers hebt gij Mij niet gelaafd. Neen, gij zijt Mij lastig gevallen met uw zonden, hebt Mij moeite aangedaan met uw ongerechtigheden. Ik, Ik ben het die uw overtredingen uitdelg om Mij nentwil en Ik gedenk uw zonden niet”. Dit woord ademt een sfeer die moeilijk te verenigen is met de joodse theologie die uit de leer van de *tesjoeva* spreekt. In die zin heb ik het bedoeld toen ik schreef dat de Joden geen verzoening nodig hebben omdat zij hun eigen heil bewer-

ken. Dat is scherp gezegd, ik geef het toe, maar toch niet onjuist. Van leugen en geweld is hier geen sprake.

Waarom?

Wel zou ik van mijn kant mijn geachte gesprekspartner willen waarschuwen niet al te hard van stapel te lopen en de zeer diepe kloof die er tusschen het joodse en het christelijke geloof gaapt niet te verdoezelen door het signaleren van oppervlakkige overeenstemmingen. Het trotse joodse *tesjoeva*-geloof staat vierkant tegenover het bijbelse geloof in de Middelaar. En ik stel deze vraag: waarom zouden wij de leer van de verdienstelijkheid der goede werken bij onze rooms-katholieke medegelovigen veroordelen en de *tesjoeva*-leer van de Joden die tien maal meer verwerpelijk is, door de vingers zien of zelfs als bijbels prijzen? Maar deze vraag stel ik over het hoofd van Mevr. Noordhoek-de Putter heen ook aan het O.J.E.C. De christelijke deelnemers daarin beticht ik ervan dat de evangelische verlossingsleer bij hen niet veilig is. Daarover de volgende maal meer.

In Koninklijke Dienst

Dezer dagen las ik een rondzendbrief van een Engels zendelingenechtpaar die eindigde met de woorden: In Royal Service, your..... (In Koninklijke Dienst, uw...).

Engelsen kunnen zo iets toch mooi zeggen, dacht ik, maar is het eigenlijk niet een beetje pretentius?

Is niet iedere dominee en – als het goed is – ieder gemeentelid in Koninklijke Dienst? Je zou zeggen: Je moet maar durven!

Maar aan de andere kant moet je toegeven, dat er verschillen zijn. Eigenlijk kan je dit alleen maar zeggen als je echt bewust het besluit genomen hebt, je leven geheel toe te wijden aan de Heer.

Dat houdt in, dat je je alleen maar laat leiden door de vraag: „Wat vraagt God van mij in dienst van Zijn Koninkrijk?” Alleen dan zou je kunnen zeggen: in Koninklijke Dienst.

Als je het zó formuleert, moet je erkennen, dat maar weinigen recht hebben op deze koninklijke titel.

Het zou nog wel gaan, als je zou zeggen: „Wat vraagt God van mij in mijn omstandigheden?” Maar juist het feit, dat je jezelf geheel moet wegcijferen en je je

alléén zou moeten afvragen: „Waar-mee is het Koninkrijk gediend?” maakt het voor de meesten van ons zo moeilijk.

Natuurlijk komen dan vanzelf naar voren: de mensen die lijden onder de vervolging en de mensen, die bereid zijn zich ter wille van de verbreiding van het Woord te laten zenden naar de meest afgelegen oorden.

Daarbij denken we dan aan de mensen die in de Zending werken.

Eigenlijk zouden we dat laatste wat anders willen omschrijven.

Het woord zending is een vertaling van het woord mission, maar is toch eigenlijk een wat enge vertaling. Beter zou zijn: opdracht.

Dat woord geeft duidelijk aan: de concrete inhoud van het gezonden zijn.

Daarom lijkt het me beter voortaan het begrip 'zending' te concretiseren tot: opdracht ten dienste van Gods Koninkrijk.

Welnu, de EvTA (Stichting Evangelische Toerusting Africa) stelt zich ten doel – naast de zending die onze kerken in Zuid-Afrika bedrijven – mensen te steunen, die ten dienste van het Koninkrijk opdrachten in Afrika uitvoeren.

Zij doet dit door de gemeenten op te roepen tot gebed en tot financiële steun.

Tot dusver is uw aandacht gevraagd voor het project Westerkamp en voor het jaarlijks weerkerende project te Bangui.

Thans willen wij nader aandacht schenken aan het werk van zuster Christien Breman, die ten behoeve van een op te richten theologische opleiding in Tanzania naar Afrika is vertrokken om na een periode van voorbereiding (kennis maken met plaatselijke kerkelijke situatie, de taal en de cultuur) onderwijs te geven.

Op 16 augustus is voor haar in een bijzondere kerkdienst voorbede gedaan. Christien komt in dienst van de Africa Inland Church.

De Africa Inland Mission zorgt voor de begeleiding.

J. Breukelaar, (Commissie Tanzania)

Stichting EvTA roept Opbouw-lezers op Christien's werk als het kan periodiek te ondersteunen. Opgave voor periodieke ondersteuning gaarne schriftelijk aan het secretariaat: Stichting EvTA, Ernst Casimirlaan 36, 9717 AX Groningen. Giften en periodieke bijdragen ter ondersteuning van Christien's werk kunnen worden overgemaakt op girorekeningnr. 9710 of bankrekeningnr. 33.03.03.724 t.n.v. St. EvTA, Eck en Wiel, onder uitdrukkelijke vermelding „Christien Breman”.

Geloven we het wel? (9)

Deze (voorlaatste) aflevering gaat verder in op de positie van (vooral) de opgroeiende jongere binnen het gezin, en de taak die de gemeente als gemeenschap heeft ten opzichte van jongeren, in het bijzonder ook van hen die aan de rand van de kerkelijke gemeente functioneren.

Een crisis in het gezin

Tijdens de puberteit ontstaan er vaak spanningen in het gezin. Puberteit en adolescentie zijn perioden van crisis. Het op eigen benen leren staan gaat met vallen en opstaan. Spanningen zijn in deze fase een normaal verschijnsel, zelfs de beste opvoeder zal ze niet kunnen vermijden.

Tegelijkertijd moet hierbij ook worden opgemerkt dat het moeilijk kan zijn voor ouders en kinderen (wederzijds) om met elkaar te spreken. Ze staan in emotioneel opzicht erg dicht bij elkaar. Daarmee wordt geen waardeoordeel uitgesproken over de kwaliteit van de relatie, maar wel een feitelijke konstatering. Het is vaak gemakkelijker om met iemand te spreken die ons in emotioneel opzicht minder nabij staat. In onderzoeken geven jongeren vaak aan weinig met hun ouders te spreken; de gesprekken vinden meer plaats met goede vrienden (1: blz. 136).

Gezin en gemeente

Wat is het verband tussen de voorgaande konstateringen en het onderwerp 'kerkverlating'?

Wanneer een jongere steeds minder de kerkdiensten blijkt te bezoeken, is het belangrijk dat niet alleen de eigen ouders hem of haar missen. Dat zou dan nog altijd kunnen worden verklaard uit het feit dat 'vader en moeder altijd zo bezorgd zijn'. Juist tijdens de volwassenwording kan een jongere zich dan nog wel eens extra gaan verzetten: hij wil immers eigen keuze maken, los van de ouders?

Het is van zeer groot belang dat de gemeente in dat opzicht gemeenschap is, dat jongeren ook buiten het eigen gezin een thuis kunnen vinden. Veel mensen hebben de band met de kerk behouden, mede dankzij kontakten met andere gezinnen binnen de gemeente waarin ze opgroeien.

Kerkeraad en gemeente

Het voorgaande betekent dat het 'aan de rand' functioneren van jongeren een verantwoordelijkheid is van heel de gemeente. Nadrukkelijk moet hier gesteld worden: niet alleen van de ouders, maar evenmin alleen van de kerkeraad. Uiteraard is het toezien op de kerkgang wel een taak voor de kerkeraad, maar nogmaals: niet alleen van hen. Bovendien gaan veel kerkeraadsleden gebukt onder een (te) grote werkdruk.

Dit wijst ook op een onevenredige verdeling van de verantwoordelijkheden binnen de gemeente...

Wanneer het contact beperkt blijft tot eenmaal per jaar huisbezoek, en wanneer dan tijdens dat huisbezoek de kerkgang ter sprake wordt gebracht, wordt dit vaak gezien als een synoniem voor externe dwang (2, blz. 73). Een predikant of ouderling kan dan – hoe sympathiek hij ook is – gezien worden als een vertegenwoordiger van 'het gezag'. Die 'autoriteit' roept tijdens de volwassenwording vaak weerstand op. Voor veel jongeren is het echter wel belangrijk dat er iemand naar hen omkijkt, even informeert hoe het gaat, laat merken dat ze gemist worden. Vanuit die relatie kunnen dan ook – vaak onverwacht – het geloof of de kerkgang aan de orde komen. Dat kan de taak zijn van een predikant of een kerkeraadslid, maar evenzeer van andere gemeentelieden!

Bijzondere aandacht vragen die gemeentelieden die werkzaam zijn in een 'total institution' (een term van de socioloog Goffmann; wonen, werken en vrije tijd vinden in dezelfde omgeving

plaats. Te denken valt aan b.v. verpleging, militaire dienst, soms ook het studentenleven). Dit leidt tot een zeer 'massieve beïnvloeding' tijdens een kritieke levensfase, waardoor veranderingen in de levenshouding vaak al in de eerste 3 maanden plaatsvinden. Het is dan ook belangrijk dat de 'ontvangende kerkelijke gemeente' snel van een verhuizing op de hoogte wordt gesteld.

Nabijheid met behoud van distantie

Er zijn jongeren die het als bedreigend ervaren wanneer de ander hen in emotioneel opzicht (te?) dicht wil benaderen. Toch vragen ook zij om erkenning. En die erkenning is het beste antwoord op de schuldgevoelens die zo kenmerkend kunnen zijn voor opgroeiende jongeren (2, blz. 72).

Wanneer mensen geruisloos de kerk kunnen verlaten, kan hen dat het gevoel geven dat ze niet eens gemist worden. Misschien is dat tijdelijk plezierig ('geen gezeur'), op den duur blijft het idee hangen dat de kerk toch kennelijk ook niets om hen gaf... Daarmee ontstaat ook een gevoel van niet gemist en dus niet erkend worden.

We zouden in dit verband kunnen spreken van een behoefte aan 'nabijheid met behoud van distantie'. Erikson wijst erop dat tijdens de volwassenwording geleerd moet worden om met 'intimiteit' om te gaan, (bedoeld in de betekenis van 'de ander toe te laten in je leven'; 3, blz. 78). Het onderwerp 'relaties' houdt veel jongeren bezig (4, blz. 60). Het werkelijk de ander toelaten in emotioneel opzicht kan dan echter nog als te bedreigend worden ervaren. Daar-

T. Hoekstra, Zwolle

Een nieuw evangelie in plaats van Narcisme?

„Moderne psychologen constateren dat ieder menselijk wezen 'goed' geboren wordt, d.w.z. dat wij vanaf onze geboorte met alle beschikbare energie gericht zijn op het geven en ontvangen, op het uitwisselen, van alles wat tot innerlijke groei kan bijdragen: en dat is liefde in de ruimste zin van het woord.” Dat schreef Hella Haasse in: Dat weet ik zelf niet, het boekenweekgeschenk van 1959.

Sinds die tijd is er wel wat veranderd. In 1979 verscheen in Amerika een boek dat in datzelfde jaar nog in een Nederlandse vertaling werd uitgegeven: De cultuur van het Narcisme; de schrijver was Christopher Lasch.

Bij de Grieken was het verhaal al bekend van Narcissus, de jonge man die verliefd werd op zijn spiegelbeeld in het heldere water van een vijver. Toen Narcissus de liefde van de nimf Echo afwees, werd hij veranderd in een bloem,

gedoemd alleen te blijven en zijn weerspiegeling in het water te beschouwen. Met Narcisme wordt nu de instelling van de moderne mens aangeduid: hij is betrokken op zichzelf, hij geeft geen liefde, hij vraagt alleen maar. Het draait steeds om het ik (onze tijd wordt door velen het ik-tijdperk genoemd), de ik wil de moeite waard zijn en hij heeft steeds bevestiging nodig van het gevoel dat hij inderdaad waardevol is. Daarvoor heeft hij liefde nodig, liefde die telkens

om zouden ook de wat kortere, maar regelmatige bezoeken bij jongeren, samen met een open deur en open oor bij een aantal gemeenteleden binnen deze leeftijdsfase wel eens van zeer groot belang kunnen zijn.

Troost

De gereformeerde kerkleer vormt een groot goed. We kunnen echter zo bezig zijn met de leer, dat de troost wel eens achter de horizon dreigt te geraken. Daarmee wordt niet bedoeld dat er geen grenzen gesteld mogen worden, maar wel dat God van ons vraagt om met ontferming bewogen te zijn. Dat is heel wat anders dan vanuit een gemakkelijke stoel met een vinger te wijzen naar ontwikkelingen waar we het niet mee eens zijn. We kennen soms een geharnast taalgebruik en een scherpe pen. Datzelfde taalgebruik en diezelfde pen hebben het sommige mensen ook wel moeilijk gemaakt binnen de kerk.

Jongeren 'beoordelen' de kerk ook op dat aspect. Een harde veroordeling van andersdenkenden zonder enige voelbare betrokkenheid maakt het voor hen moeilijk de werkelijke betekenis van de christelijke naastenliefde te ervaren.

Gemeenschap

In de eerdere afleveringen van deze serie kwam al naar voren dat de wijze waarop ouderen over de kerk spreken van invloed is op het beeld dat jongeren van de kerk ontwikkelen. Het is daarbij eveneens belangrijk dat jongeren ervaren dat het lid-zijn van de kerk niet vrijblijvend is, een soort 'konsumptie-artikel' (de 'electronische kerk') in de Verenigde Staten is daar voorbeeld van).

weer gegeven moet worden. Want... ten diepste twijfelt de narcist aan zichzelf, hij is onzeker, heeft weinig zelfvertrouwen, en daarom moeten anderen hem tekens geven van liefde, van waardering. De schrijver Lasch gaf zijn boek de ondertitel mee: leven in een tijd van afnemende verwachtingen; Narcisme is een signaal dat de moderne mens tot wanhoop vervalt.

Van uitgeverij Ambo in Baarn kreeg ik een boek dat duidelijk stelling neemt tegen dit Narcisme. Het heet heel eenvoudig: Liefhebben. Schrijver ervan is opnieuw een Amerikaan, Willard Gaylin, arts en psychiater die zich onder andere actief bezig heeft gehouden met onderzoek naar de ethische aspecten van de menswetenschappen. Gaylin betoogt dat het Narcisme de mens alleen maar verder naar beneden voert: het is (ik zeg het maar in eigen woorden) on-menselijk alleen liefde te vragen, het hoort bij de mens dat hij liefde wil geven.

Ik geloof dat we hier met een belangrijk boek te maken hebben. Tegelijk vrees ik

Ook in ons eigen leven kan het lidmaatschap van de kerk te vrijblijvend, te konsumptief zijn. „We hebben altijd gezegd: de kerk is daar waar het Woord en de sacramenten zuiver beëind worden. Maar wat ook tot het wezen van de kerk behoort is de onderlinge gemeenschap. Maar de kerkgang lijkt vaak meer op: 'ik kom naar de kerk, ik zit hier een uur, liefst met mijn jas aan, en ik ren weer weg'” (5).

Gemeenschap vormt, met de bijbelgetrouwe prediking, de basis voor de kerk, ook in de komende decennia. Duizenden jongeren (maar zij niet alleen) stikken in de moderne westerse samenleving bijna in hun eenzaamheid. Mensen honger naar gemeenschap. Zelfs daar waar mensen niets meer van de boodschap van de kerk willen weten, kunnen ze toch jaloers zijn op de gemeenschap. Laten we als christelijke gemeente dan ook die gemeenschap vormen!

Literatuur

- (1) Drs L. van Driel en drs I. A. Kole: Bij-tijds leren geloven (Kok, Kampen 1987) Aan dit onderzoek deden (o.a.) ongeveer 1000 leerlingen van het voortgezet onderwijs mee, die lid zijn van de 'rechterflank' van de Nederlands Hervormde Kerk en van de Gereformeerde Gemeente. Van de ondervraagden gaf maar 50% aan wel eens over problemen met moeder te spreken, en slechts 40% met vader.
- (2) Roger Wind. Geloof in Wording (serie Pastorale Handreiking, no. 33: Voorhoeve)
- (3) Erik H. Erikson: Identiteit (Aula Pockets, nr. 454)
- (4) Aalt van de Glind. Om een jonge kerk (Kok, Kampen, 1987)
- (5) „Trouw, 1 juni 1987 (n.a.v. RISK '87).

dat het niet zo'n opgang zal maken als dat van Lasch. De cultuur van het Narcisme. Gaylin pleit voor een meer romantische opstelling, een beleving van de liefde die ver uitgaat boven dat wat er in onze tijd door de meeste mensen onder wordt verstaan. Maar Gaylin geeft ons zo'n beeld van de moderne tijd dat ik mij afvraag: hoe kan daar verandering in komen? Romantiek heeft plaats gemaakt voor het verstand. De psychologie heeft ons geleerd dat seksuele drift de voornaamste faktor van het menselijk handelen is. Liefde is een betrekkelijk onbelangrijk nevenverschijnsel geworden en zelfs de beleving van de seksualiteit is naar een angstwekkend laag niveau afgezakt. Het resultaat van de seksuele revolutie is o.a. AIDS, verder een grote toename van baarmoederkanker en een rampzalige epidemie van zwangerschappen onder tieners. (Ik citeer Gaylin!) Er zijn nog veel meer dingen te noemen die in onze tijd naar voren komen. De techniek heeft voor grotere welvaart gezorgd, maar toch leiden veel mensen een leeg, vreugdeloos bestaan, arbeidsvreugde is er vaak niet, amusement is banaal en oppervlakkig.

ook daarbij wordt weinig of geen inspanning gevraagd. De mens verloor het genot dat door geduld en inspanning wordt geleverd en daarmee kwam ook het loslaten van de vreugde die ligt in plicht en toewijding. Gemeenschap werd onbelangrijk, individualisme kwam ervoor in de plaats: gezin en familie verliezen aan betekenis en hun beschermende functie wordt overgenomen door liefdeloze instellingen als de rechtbank en de staat. Nog steeds citeer ik wat Gaylin op verschillende plaatsen in zijn boek zegt. Het is een heel somber beeld wat hij schetst. Hoe kan daar verandering in komen?

Gaylin schrijft: „Wij moeten weer gaan nadenken over begrippen als plicht en verantwoordelijkheid. Daarmee ontdekken we misschien de vreugde in de dienstbaarheid aan anderen. De kinderen van de hogere middenklasse in de Verenigde Staten hebben nergens gebrek aan, behalve aan het voorrecht zelfopofferend te zijn, onzelfzuchtig en zorgzaam.” Zelfs Freud, aldus Gaylin, bezweek tenslotte voor de liefde. Freud vroeg zich af wat de rechtvaardiging is van het menselijk bestaan als er geen hemel of hel is, geen toekomstig leven, maar als het allemaal alleen maar draait om het hier en het nu, en als alles zo veel lijden meebrengt. En ook Freud zei dat het leven alleen zin krijgt door lief te hebben. Aan het einde van zijn boek zegt Gaylin dat liefde overgave vraagt, afstand doen van autonomie, samsmelten met een ander kwetsbaar mens of met vele anderen. „Liefde houdt de gemeenschap waar ons leven afhangt in stand, en geeft ons korte en verwarrende verblijf in deze wereld een speciale bekoring. Aan degenen die niet in een God of een hiernamaals kunnen geloven, verleent de liefde onsterfelijkheid door onze eigenschappen en waarden na onze dood voort te laten leven.”

„Liefhebben” is een knap boek. Het is ook een moedig boek. De schrijver staat duidelijk onder invloed van Freud, maar hij durft toch de zwakheden en fouten in het werk van Freud aan te wijzen. Het is verheugend dat iemand het Narcisme in zijn zwakte tekent: wie zelfzuchtig is, alleen aandacht voor zichzelf heeft en van anderen alleen liefde en aandacht vraagt, zo iemand kan zich niet ontplooien tot een volledig mens en kan niet gelukkig worden.

En toch... „Wij zijn van nature goed”, zegt Gaylin. „Goedheid en het genetische programma ervoor zitten ons ingebakken, evenals het vermogen tot het kwade. Wat de overhand krijgt, zal afhangen van de cultuur, niet van onze natuur”. Daarmee ben ik teruggekomen bij het begin van dit artikel: ook Hella Haasse schreef dat de mens volgens de psychologen van nature 'goed' is. Ik denk dat we hier het tekort van het boek vinden. Een citaat: „Het romantische

moet in onze tijd worden herontdekt om het toenemende gevoel van isolement, zinloosheid en verveling te overwinnen. We hebben iets nodig om zin te geven aan een alledaags bestaan dat zijn zin verloren heeft nu het is ontstaan van zijn fundamentalistische religieuze rol als overgang naar een beter hiernamaals. We hebben ons uitzicht op de hemel verloren. We hebben een nieuw evangelie hier-en-nu nodig. We moeten het vinden in gemeenschap met anderen. Ik heb het vertrouwen dat het kan worden ontdekt door liefde en toewijding. „Het verwondert me eigenlijk dat iemand die zo'n betoog kan schrijven als in dit boek tot ons komt, niet inziet dat hij aan hetzelfde euvel lijdt als de moderne mens van wie hij tegen het einde zegt dat die als gevolg van de technische ontwikkelingen God niet langer nodig heeft. „De mens verhiel zichzelf tot de centrale plaats in de orde der dingen. Alle problemen waren nu oplosbaar.” Dat schrijft Gaylin, maar ook hij doet in dit boek een poging de wereld te verbeteren buiten God om. Ook hij gaat uit van een in wezen verstandelijke benadering, ondanks zijn pleidooi voor een herleving van de romantiek. Ook hij verwacht de oplossing vanuit de mens zelf. En daarmee keert ook hij terug tot wat zo nauw met die romantiek vervlochten was, namelijk de Verlichting, het geloof in de goede mens en in de mogelijkheid tot vooruitgang die door diezelfde goede mens tot stand kon worden gebracht.

„Liefhebben”, geschreven door Willard Gaylin is uitgegeven door Ambo in Baarn. Het boek telt 239 blz. en kost f29.50. Geen gemakkelijke lektuur, maar ik zou het iedereen die met psychologie en filosofie te maken heeft, willen aanbevelen.

Persschouw

„Een fluistering; Er is hoop”

Onder deze titel schreef ds G. van den Brink uit Rotterdam-Overschie in „Koers” een uitvoerig en uitstekend artikel naar aanleiding van het feit, dat de Vrijgemaakte Gereformeerde synode besloten heeft, dat de kerken, die zij vertegenwoordigt(de) weer gaan praten met de Christelijke Gereformeerde kerken. Dat kan van betekenis zijn voor de Nederlands Gereformeerde kerken. Wie weet wat de Chr. Geref. broeders nog voor ons kunnen doen. Kollega van den Brink besluit zijn impressies als volgt:

Samenspreking?

Tenslotte voer ik het pleit voor opening van besprekingen tussen de kerken, die voor 1968 één waren. Toen we in Rotterdam vroegen om samensprekingen

met de Vrijgemaakte kerken kregen we een lijvig, maar duidelijk neen te horen: eerst bekeren, dan spreken! Samenspreking „op geen enkele hoge heuvel en onder geen enkele groene boom”. Beseft men niet hoe grievend het is tot de Baäl en Astarte-dienaars te worden gerekend?

Misschien is de uitdrukking wat speels bedoeld, maar het „njet” en de angst voor besmetting zijn er niet minder duidelijk om. Ik ervoer het als buitengewoon kwetsend, dat de Vrijgemaakte synoden tot de Dopperkerken in Zuid-Afrika zeiden geen zusterkerkrelatie te kunnen aangaan „om des Heren wil” – Dit „om des Heren wil”, dat enkele malen werd herhaald, gold dan het feit dat onze kerken door de Doppers reeds aanvaard waren als zusterkerk. Zijn wij dan de vlieg die de zalf van de apotheker stinkende maakt? En zo ja, wil men dan maar eens komen en met profetische kracht „het recht des Heren” aan ons bedienen in een christelijk gesprek. Als ik de Vrijgemaakte synoden hoor spreken over onze kerken, ervaar ik buitenaardse vrieskou en duisternis: een kerk van de ene planeet spreekt over een kerk op de andere: men kent ons niet meer, laat staan dat er sprake zou zijn van liefde. De aangekondigde samensprekingen tussen de GKV en de CGK vonden een zeer hooggestemde motivering.

We lazen: „De Heilige Schrift dringt ons te staan naar kerkelijk samenleven met allen die met ons door één Geest, één Here aanbidden, en éénzelfde geloof belijden, opdat allen zich door de Here Jezus laten vergaderen in de eenheid van het ware geloof”. Dat is schoon gesproken, maar horen onze kerken daar niet meer bij? Geldt „de hartelijke begeerte deze kerken krachtens de roeping van het evangelie nog te zoeken” ons niet meer? En „de Bijbelse roeping om bijeen te brengen wat bijeen hoort”? Tot nu toe hebben onze Landelijke Vergaderingen zich niet tot Vrijgemaakte synoden gewend met een verzoek om samenspreking uit motieven van wijsheid: in vrieskou bloeien zelfs geen viooltjes!

Maar als ik zie dat de Chr. Gereformeerde broeders eindelijk een positief antwoord gekregen hebben op hun vele malen herhaald verzoek, zou ik willen voorstellen, dat ook wij voor de deur van de Gereformeerde kerken Vrijgemaakt gaan liggen met een dergelijke vraag: „Bedien Gods recht maar aan ons. We zullen luisteren. Wij menen namens onze Here God ook u iets te zeggen te hebben”. Als de Christelijke Gereformeerde broeders ons daarbij zouden kunnen helpen....

Vandaar onze fluistering: er is hoop!”

Deze woorden zijn mij uit het hart gegrepen. Ik ben er voorts van overtuigd door verschillende kontakten met Christelijke Gereformeerden, dat zij zeer zeker ons in het gesprek met de

Vrijgemaakten niet zullen vergeten. Het blijft voor hen evenals voor ons een compleet raadsel hoe dit alles in de zestiger en zeventiger jaren heeft kunnen gebeuren. God geve in zijn goedheid en genade, dat er openingen komen. We moeten elkaar weer in de ogen kijken, met elkaar praten, elkaar zoeken in liefde tot de waarheid en tot de gerechtigheid. Dat is immers de teneur van de christelijke liefde naar Paulus' woord aan de Korinthiërs (I Kor. 13). Laten niet in de laatste plaats onze jonge mensen van deze dingen kennis nemen! Er is vaak zoveel onkunde op dit gebied waardoor het kerkelijk besef taant terwijl het toch gaat om zaken, die direkt het Koninkrijk van God raken!

O, Mooiweer, Enschede

Als twee druppels water

Het is al weer enkele jaren geleden, dat ik op bezoek moest bij een echtpaar, dat overgekomen was van een andere plaats naar de gemeente, waar ik toen predikant was.

Op het adres aangekomen, werd ik ontvangen door de vader van een van de echtgenoten. Hoewel het echtpaar niet thuis was, moest ik toch maar binnen komen, want hij wilde wel eens weten, wie de wijkpredikant van zijn kinderen was.

Binnen vijf minuten kwamen we aan de praat over het geloof. Deze oude vader bleek te horen bij een oud-gereformeerde gemeente.

Toen ik in de loop van het gesprek de Bijbel citeerde, keek hij mij een beetje meewarig aan en repliceerde: „Dominee, u moet door de tekst van de Bijbel heen kijken. U moet zien, wat er achter zit.”

Aan deze ervaring moest ik denken, toen ik in het blad „Koers” las over dr C. P. van Andel, die geïnterviewd is in Trouw door A. Schipper.

Dr van Andel zegt daar:

„Door het fundamentalisme zijn mensen niet in staat te lezen wat er eigenlijk staat in de Bijbel. B.v. In de Bijbel lijkt het alsof homoseksueel gedrag verboden wordt, maar ik denk, dat homoseksualiteit in de Bijbel in een heidens cultische context stond, los van het jahwisme. In een stad als Korinthe in de dagen van Paulus waren hoeren en homoseksuelen in de tempel te vinden. Dáár werd het om veroordeeld. Niet vanuit een overweging van medemenselijkheid, maar vanwege het je prijs geven aan een religieuze context. Die kon je niet scheiden van de sociale vorm. Maar nu kan dat wel. Ik heb er geen moeite mee, dat het in de Bijbel zo staat, maar je moet er wel doorheen prikken en weten waarom het er zo staat, wat erachter zit. Je moet onderkennen hoe dit door Paulus gebruikt was om de mensen van het heidendom af te halen.”

Merkwaardig!

Wat het lid van de oud-gereformeerde

gemeente tegen mij zei, lijkt als twee druppels water op wat de moderne Van Andel zegt!

Hoogst merkwaardig, dat een bejaard lid van een oud-gereformeerde gemeente en een modern theoloog vrijwel tot een zelfde uitspraak komen, wat de Bijbel betreft!

Hoewel... Merkwaardig?

Toch ook weer niet zo merkwaardig, als je bedenkt, dat zoiets gebeurt, als mensen, hoe vroom of deskundig ook, zich boven het gezaghebbende Woord van God stellen.

Tenslotte.

Mocht iemand denken, dat een uitspraak als van Van Andel over de Bijbel nieuw is, hij/zij beseffe, dat het al lang vóór hem gezegd is, van uit een heel andere hoek. Zie boven.

En: bij een duik in de kerkgeschiedenis, is te ontdekken, dat dwalingen van vandaag ook al oud zijn.

Om niet te zeggen: oudbakken. Met hoeveel verve het ook wordt opgediend.

„Is er iets, waarvan men zegt: ziehier, dat is nieuw -- het was er al in verre tijden, die vóór ons waren” (Pred. 1:10).

Bovenstaand artikel knipten we uit „Woord en Geest”, het blad van de vereniging tot bevordering van het gereformeerd kerkelijk leven. De gereformeerde predikant, die dit artikel geschreven heeft, zegt daarin rake dingen. Bij discussies over verschillende onderwerpen in kerkelijke kringen vraagt men zich vaak af: Waarom gaat het eigenlijk?

Om een verschil in exegese van een Bijbeltekst of om een verschil in benadering van het Bijbelse getuigenis vanwege een tegengestelde taxatie van het Schriftgezag? Hier dient ieder permanent op zijn hoede te zijn. Want het gaat niet om een woord van mensen, maar om het Woord van God!

O. Mooiweer, Enschede

Nieuwe boeken

Er schijnt zó veel kopij voor Opbouw te zijn dat het dringen wordt om een plaatsje te krijgen. Daarom zal ik mij beperken en een aantal nieuwe boeken meer aankondigen dan bespreken. Een enkel subjectief commentaar zult u wel accepteren en daarna moet u zelf maar uitmaken of u nog iets wilt aanschaffen voor de feestdagen.

DE KERSTNACHT VAN GROEN DE BAS

is een bundel kerstverhalen, geschreven door Maarten W. Schakel, niet alleen

bekend als politicus uit de tijd van „Het roer moet om!” en „Schakel over op Schakel” maar in bepaalde kring ook vermaard als verteller. Het boek bevat negen verhalen die zich grotendeels in vervlogen eeuwen afspelen. Aardige verhalen, heel geschikt om met Kerst voor te lezen aan een welwillend publiek. En niemand hoeft bang te zijn: ze lopen allemaal goed af. Er is de verplichte dosis sneeuw, koude en nariheid maar ook de even zeer gewenste hoeveelheid kaarslicht, warmte, gezelligheid en andere romantische attributen die de kersttijd zo'n aangenaam karakter kunnen geven. De verloren zonen komen mooi op tijd naar huis, prettige lectuur. Uitgever De Groot Goudriaan, Kampen. Prijs f 15,90.

DE ZIEKTE VAN LODESTEIJN

is weliswaar al in 1986 verschenen, maar dat wist ik niet toen ik het kocht en nu ik het aangeschaft en gelezen heb, wil ik het toch even noemen. U mocht eens denken dat ik niets uitvoer. De schrijver draagt de merkwaardige naam Levi Weemoedt, hij is leraar geweest en in dit boek heeft hij een karikaturale beschrijving gegeven van de kommer en kwel die zo iemand mee kan maken. Men zegt dat dit boek heel humoristisch is, een lach en een traan. En ik wil niet ontkennen dat er inderdaad leuke dingen in staan. Maar naar mijn smaak overheerst het negatieve. Als de hoofdpersoon bij voorbeeld in een plaatselijk blad schrijft dat de Nederlandse leraar gemiddeld één boek per jaar leest, namelijk de belastinggids, dan is dat natuurlijk leuk voor wie graag op de mensen van het onderwijs afgeeft, maar het zegt méér over de rancuneuze gevoelens dan over de werkelijke situatie. Evenzo valt de spottende manier waarop het „koffiebar-christendom” beschreven wordt, bij sommigen in de smaak. Het hele verhaal speelt zich natuurlijk weer af op een christelijke school waar van echte christelijke naastenliefde niets te merken is. Een goedkope, maar even goed gevaarlijke aanpak! Toch kan ik dit boek aanbevelen bij mensen die door een of andere bestuursfunctie met het onderwijs te maken hebben. Ook via een karikatuur is wel inzicht te krijgen, als je maar onthoudt dat het een karikatuur is. Uitgeverij Contact, Amsterdam. Prijs f 18,90.

VAN HARTE, NEL BENSCHOP, HAAR LEVEN EN WERK,

geschreven door Hans Werkman. Waar haalt Werkman de tijd en de fut vandaan! Bij al de energie die hij aan Willem de Mérode heeft besteed, ook nog even een boek over Nel Benschop. Het bevat een lezenswaardige biografie van de dichteres. Voor mij staat zonder meer vast dat zij een hoogstaande vrouw is met karakter. Zij heeft door

Kolofon

Redactie:

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15, 8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadm.:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel. 03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min. f25,- contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,- per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

45 ct. per mm. Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Postbus 244, 3700 AE Zeist.

haar gedichten en door haar persoonlijke contacten heel veel mensen getroost en gesteund. Zo'n vijf à zes miljoen (!) mensen hebben een bundel van haar gelezen. We mogen gerust zeggen dat Nel Benschop veel en goed werk doet in het koninkrijk van God. Werkman gaat in dit boek ook nog in op de „meetlat” van de literatuurkritiek. Ik hoop daar later nog eens op terug te komen, maar ik stop nu met een hartelijke aanbeveling: Wie van het werk van Nel Benschop houdt, zal dit boek met genoegen lezen. Uitgeverij J. H. Kok, Kampen. Prijs f 12,90.

LICHT ONDER DE HORIZON

is een nieuwe bundel gedichten van Nel Benschop.

Een fraai uitgegeven boekje in een stevige band, verlucht met mooie aquarellen, een stijlvol geheel. Werkelijk een aanwinst voor de liefhebbers. Zes gedichten dragen de titel Portret. Het zijn korte schetsen van vrouwen, persoonlijkheden, die elk op eigen manier de moeiten van het leven weten te dragen. Ik denk dat ook „Overpeinzingen van een moeder” velen zal aanspreken. De twee kerstgedichten en Gebed op Ou-

dejaarsavond zullen hun weg wel vinden naar kerkbodes en andere bladen. We moeten ze ook maar in Opbouw opnemen. Is dit nou literatuur? Het is een vraag die de meeste lezers van Opbouw niet stellen en het is ook niet de belangrijkste vraag. Literatuur is echt niet het voornaamste in het leven. Maar, zoals gezegd, ik hoop daar nog op terug te komen. Voorlopig zeg ik alleen maar: we mogen er dankbaar voor zijn dat miljoenen mensen door zulk werk de kracht van het Evangelie ervaren. Uitgeverij Kok, Kampen. Prijs f 13.25.

MONOPOLY EN VOSSEJACHT:

een boek voor de jeugd, misschien niet voor die van acht tot tachtig, maar dan wel voor die van tien tot vijftien. De schrijfster is Margreet Maljers. Ik heb het boek met plezier gelezen. Er zitten veel (bekende) elementen in die een jeugdboek de nodige spanning kunnen bezorgen: een oude brief met daarin een aanwijzing waar bepaalde kostbare dingen verborgen zijn, een diefstal en een

onverwachte ontknoping. Dit alles geplaatst in een goede gezonde sfeer, geschreven in een goede stijl, heel geschikt voor de jonge tieners. Kortom: een leuk cadeau voor de komende dagen. Uitgever J. N. Voorhoeve, Den Haag. Prijs f 9.90.

Als laatste voor vandaag:

DE REALITEIT VAN CEES FLOKSTRA.

Een klein boekje van 20 bladzijden met tien afbeeldingen in kleur en zes in zwart-wit van schilderijen van Cees Flokstra. Erg knap! Het werk van Flokstra doet mij een beetje denken aan dat van Willink, maar het heeft een veel positievere uitstraling. Er staan enkele gedichten en een voorwoord in van M. Coenraads. Wie interesse heeft voor schilderkunst en wie wil zien hoe ook nu het vakmanschap nog functioneert, kan het boekje bestellen door overmaking van f 6,50 op giro 1416759 ten name van Cees Flokstra met vermelding van bovengenoemde titel. T. Hoekstra

Boekbesprekingen

Drs E. G. Hoekstra/M. H. Ipenburg
„Wegwijs in gelovig Nederland”
Kok, Kampen. z.j. 280 blz., f 38.50.

In dit boek wordt een alfabetische beschrijving gegeven van Nederlandse kerken en religieuze groeperingen. „Wegwijs in gelovig Nederland” wil encyclopedische informatie geven over alle wereldgodsdiensten en alle hoofdstromingen die daarvan zijn afgeleid. Verder geeft dit boek een inventarisatie van een groot aantal kerkgenootschappen en groeperingen die zich, in welke vorm dan ook, baseren op een van deze wereldgodsdiensten en hoofdstromingen.

Je schrikt ervan als je leest hoeveel kerken en religieuze groeperingen alleen al in ons land voorkomen. Het register noemt er ongeveer 1100. Nu is het waar, dat daar ook allerlei zeer kleine groeperingen onder vallen.

Maar ook dit boek is niet volledig. De schrijvers zijn zich dat ook zelf bewust. Jammer dat een organisatie als de Noorse Broeders ontbreekt.

Ik geloof wel, dat een boek als dit in een behoefte voorziet. De „Kaart van kerkelijk Nederland” van dr C. N. Impetax is verouderd. De veranderingen in kerkelijk Nederland volgen elkaar snel op.

Terecht wordt opgemerkt, dat men geen oorspronkelijke kennis kan hebben van al die stromingen. Daarom is gebruik gemaakt van inlichtingen die door de betrokken kerk of groepering zelf verstrekt zijn. Daarbij was het duidelijk, dat de informatie zo objectief mogelijk diende te zijn.

Daar is men wat de Ned. Geref. Kerken betreft in elk geval niet in geslaagd. Dat viel ook niet te verwachten wanneer de voornaamste bronnen boeken van prof. J. Kamphuis en R. v. Reest waren.

Waarom heeft men dan niet de laatste uitgave van „Kaart van kerkelijk Nederland” (uitg. Kok, Kampen) geraadpleegd. Daarin wordt een uitstekend overzicht gegeven over de tot standkoming van onze kerken.

Men moet dit boek dus wel met een kritisch oog gebruiken. Dat neemt niet weg, dat het een handige gids kan zijn om ons wegwijs te maken in kerkelijk en religieus Nederland.

J. Meulink, Enschede

Drs C. Bijl: „Zo rijk als Job”
Uitgave van Van den Berg,
Kampen, 1987, 95 pag., prijs
f 15,90

Na de Tweede Wereldoorlog zijn veel mensen zich opnieuw gaan bezinnen op Gods betrokkenheid bij het lijden. Men heeft geworsteld en vecht nog om tot een pasklare oplossing te komen van dit gigantische probleem, dat hartverscheurend is en levens knakt. De laatste tijd zijn er o.a. geschriften op de markt gebracht van een zekere Harold S. Kushner.

Ook in dit blad is daaraan de nodige aandacht besteed. Eén van Kushners boeken draagt als titel: „Als 't kwaad goede mensen treft.” Hij komt tot de konklusie, dat wij niet met een al-

machtige, maar met een onmachtige God te doen hebben. Wij moeten het God maar vergeven, dat het een uiterst pijnlijke chaos is geworden, want Hij kan het ook niet helpen. Dit spreekt mensen, die nog enige religieuze trillingen willen ervaren, enorm aan. Maar het getuigenis van de Bijbel wordt zo verwrongen. Daarom is het heel goed, dat drs C. Bijl, vrijgemaakt gereformeerd predikant te Zwolle, een zeker tegenwicht geboden heeft in deze bundel over het boek Job. Een preken-serie ligt daaraan ten grondslag. Maar dat is nergens storend. Integendeel! Ds. Bijl heeft de stof zó geordend, dat het geheel goed leesbaar is en hij bedient zich van een gave stijl en een treffende woordkeus. Bovenal schrijft hij heel eenvoudig. Je proeft de pastorale zorg van de auteur op ettelijke bladzijden. Terecht stelt hij, dat God zijn eigen geheimen heeft en dat wij die hebben te eerbiedigen. Dit noopt ons tot uiterste voorzichtigheid in ons oordeel! Wij hoeven niet alles te weten. En dat is dan geen armoe! Heel mooi schrijft Bijl, dat het prijzen van God in de eeuwigheid een prijzen zal zijn met terugwerkende kracht betrokken op héél zijn beleid. Alle wanhopige waaroms zullen verslonden zijn door lofgejuich. Ook droeve dagen in ons leven hadden overeenkomstig Gods wil een eigen betekenis (p.40 en p.41). „Voor ons is dit een betrouwbare en blijde boodschap: we worden gedragen door een goddelijke rijkdom aan barmhartigheid en ontferming. Elke blijde en droevige dag. Hoe weten we dat zeker? Zelfs na Auschwitz? Omdat wij leven na *Golgotha*. Daar heeft de liefde van God gestalte gekregen in het kruis van Jezus Christus, dat als een onwrikbaar monument blijft uitrijzen boven de verschrikkingen van deze tijd” (pag. 93). Het boek heeft een duidelijke christocentrische tendens. Via een verantwoorde Schrift-uitleg worden we in de praktijk van ons leven vertroost en bemoedigd. Het verwondert ons niet, dat dit boek reeds een derde druk beleefde. We kunnen dit werk alleen maar heel hartelijk aanbevelen!

O. Mooiweer, Enschede

Dr. W. Aalders – Een correctie op de tijd
Uitg. Voorhoeve, Den Haag – 64 blz., f 14.90

Een boekje om te lezen, te herlezen en nog eens te lezen. Geschreven met een bewogen hart en, zoals we van dr Aalders kunnen verwachten, met een geladen tekst. Je hoort hem spreken, soms beklemmend.

Het bevat drie hoofdstukken: een diagnose van de tijd, een correctie op de tijd en leven in de tijd.

Het eerste hoofdstuk beperkt zich tot een signaleren van de jongste ontwikkelingen binnen de Kerk (dat is voor de auteur de Ned. Herv. Kerk). In synodale publicaties „kondigt zich (...) de omslag aan van de rechtvaardiging door het geloof, als het brandpunt van het oude belijden, naar de verwachting van het Rijk Gods” (13) en dat tekent die kerkgemeenschap. Maar ook in gereformeerde kring zie je datzelfde, o.a. blijkens een boek van prof. H. N. Ridderbos „De komst van het Koninkrijk”. Daarin toch spreekt hij van „andere motieven (die) de structuur van de gereformeerde confessie beheersen” en de omslag betekenen „van de rechtvaardiging naar het Koninkrijk Gods; de omslag van het persoonlijke, subjectieve, geestelijke, innerlijke, naar het sociale, wereldse, objectieve” (16). Het behoeft dan ook niet te bevreemden beide kerken „samen op weg” te zien. Een gelijksoortige ontwikkeling signaleert de schrijver voorts ook in de Rooms-Katholieke Kerk.

„Het brandpunt van de nieuwe geloofsbeleving en de nieuwe theologie (is) het Godsrijk; het goddelijk Heil, dat doorbreekt in de wereld en het aanzicht van de aarde vernieuwt. Dáár klopt (...) het hart van het Evangelie” (19).

Deze ontwikkeling vertoont volgens de schrijver doperse trekken, derhalve „anti-kerkelijk, anti-historisch, anti-confessioneel, en geheel gericht op een nieuwe doorbraak van messiaans Heil” (20).

In het volgend hoofdstuk werkt dr Aalders dit verder uit en hij laat zien hoe in deze tijd de afstand tot de oude gereformeerde belijders steeds groter wordt en ernstige gevolgen heeft. Reeds de hervormers – en in het bijzonder Luther – getuigen tegen de doperse ontwikkelingen, maar ook in de vorige eeuw klonken stemmen, die waarschuwen tegen een „Christus vóór ons” ten koste van een „Christus „in” ons”. Hij verwijst daarvoor niet enkel naar ethische theologen, maar ook naar Kierkegaard en Kohlbrugge. Zelfs noemt hij enkelen uit gereformeerde kring, zo ds J. C. Sikkelen en prof. H. Bavinck. Eerstgenoemde schreef reeds in 1916: „De tijd is een andere geworden. De eenvoudige flinke gereformeerde vaders van vroeger hebben nu knappe zonen, knappe koppen, voortgebracht. Zonen, die relaties hebben en die erkenning vinden in den breeden kring van knappe mannen. Zonen, die geknipt zijn voor de levenspraktijk en de praktische politiek” (33). Je ziet dat „het leven is gerevolutioneerd en er heeft een omslag in het denken plaatsgevonden. (...) Er ontstaat dan een ander bewustzijn, een andere persoonlijkheid, een ander gevoelsleven, een andere gerichtheid van de wil, kortom een ander type mens.” (30).

Die geëmancipeerde mens heeft de HERE en Zijn rechtvaardiging niet

meer nodig; hij zal zichzelf wel heil en dan in deze wereld organiseren. „De liefde van velen zal verkillen, de dagen zijn boos”. Huwelijk en gezin worden in deze tijd het zwaarst getroffen. „Het huwelijk is van wezenlijk andere orde dan een verbinding van vriendschap en zinnelijkheid” (51). Daarom staat het in de storm van deze tijd.

Het is niet de eerste keer dat dr Aalders deze ontwikkelingen signaleert en er hartstochtelijk tegen waarschuwt. In een reeks van 25 boeken heeft hij erover gesproken, bovendien in vele andere publicaties in tijdschriften. Dat heeft geleid – en daar klaagt hij over – tot felle vijandschap, hooghartig afwijzen, juist van de kant van hen, „wie men een vroeger gemeenschappelijk beleden waarheid voorhoudt, die door hen thans als door de tijd achterhaald en mitsdien als lege huls wordt afgewezen” (39). Zijn weg door de kerk was een moeilijke en hij beklemtoont dat verschillende keren. Is dat iets, waarover je je moet verwonderen? Steeds heeft het aanwijzen van afval, van het verlaten van de geboden van de HERE, vijandschap met zich gebracht. De psalmen staan er vol van, de profeten hebben alle geleden juist dááronder, onze Here Jezus Christus moest er aan een kruis voor boeten. Goddelozen, die de rechtvaardigen hâten. Gelukkig gaat dit geschrift niet in bitterheid op. Het wijst de weg, die de HERE in Zijn Woord openbaart, ook in onze verworpen tijd. Het boekje spreekt met liefde en verbondenheid van „bescheiden woningen, waar de verborgen omgang met God gekend en gezocht wordt; waar in de binnenkamer het gebed en in de huiskamer de lofzang in ere wordt gehouden. Huizen, huwelijken en gezinnen, waar een sfeer van eerbaarheid en genegenheid, van ernst en vrolijkheid, van nuchterheid en blijdschap de omgang van man en vrouw, van ouders en kinderen stempelt” (55).

Hoewel dr W. Aalders van gereformeerde huize is (later predikant werd in de Ned. Herv. Kerk) is er, naar het mij voorkomt, in onze kring weinig aandacht gegeven aan wat hij schrijft. Is hij voor velen van ons niet een onbekende? Dan toch ten onrechte.

Ja, zullen velen zeggen, maar er is op wat in dit boekje (en in andere publicaties van zijn hand) staat, toch wel wat aan te merken? Zeker. Ik meen zelfs veel. Zo mis-tekent hij het leven-in-het-verbond, geschenk van onze HERE; zo legt hij teveel nadruk op het subjectieve, het innerlijke leven en lijkt bij hem de vreze des HEREN, zoals de Heilige Schrift die tekent, verdrongen te worden door de innerlijk te beleven vroomheid. Eenzijdig lijkt hij zich af te zetten tegen wat de HERE Zijn kinderen als taak en ruimte in deze wereld geeft, een wereld waarin we iets mogen ontwaren van Zijn koninkrijk (Zondag 48 H.C.).

Dat is allemaal waar. Er zouden nog vele vragen te stellen zijn.

Maar dat alles neemt niet weg, dat hij getuigt tegen de tijdgeest, die de autonome mens proclameert, en ons wil wapenen met het profetische Woord. In dit boekje door het „Ziet dus nauwlettend toe, hoe gij wandelt, niet als onwijken, maar als wijzen, want de dagen zijn boos” (Ef. 5:15).

M. de Jonge, Voorburg

—o—

Ds J. van Amstel: „Dordt in 't kort”

Uitgave van Oosterbaan en Le Cointre b.v., Goes

72 pag., prijs f9.50

Ds van Amstel, chr. geref. predikant te Ede, is een vaardig en vruchtbaar schrijver. Opnieuw zag een boekje van zijn hand het licht. Het is gewijd aan de Dordtse Leerregels. Ds van Amstel is op dat gebied bijzonder goed thuis getuige een voorgaande publikatie over dezelfde materie. In het voor ons liggende geschrift geeft collega van Amstel kort en bondig weer waar het om gaat in de zgn. Vijf artikelen tegen de Remonstranten. Hij heeft een bepaalde onkunde onder de jeugd met name konstateerd betreffende dit derde formulier van eenheid en heeft dit trachten op te vangen via dit boekje. De ondertitel luidt: Is God afhankelijk van de mens? Dat is een beheersende vraag! Zo wordt in dit boekje geschreven over de verkiezing en de verzoening, over de vraag of je God kunt weerstaan in zijn genade en of je je geloof kunt verliezen.

De dwaalleer van de remonstranten, die nog springlevend is, wordt duidelijk ontleed en de weg naar Christus, de Spiegel der verkiezing, gewezen!

Voor een bepaald automatisme wordt terecht gewaarschuwd.

Van Amstel verwijst regelmatig naar allerlei Schriftgedeelten om zijn betoog te onderbouwen. Dat maakt een dergelijk boekje bijzonder waardevol. Want het gaat ten diepste om de kennis van de inhoud van de Heilige Schrift! Aan het slot van elk hoofdstuk zijn verschillende gespreksvragen geformuleerd om de bespreking in bepaalde kringen op gang te brengen.

Dit alles wil niet zeggen, dat ik geen enkele kritische opmerking heb te plaatsen. Wanneer ds van Amstel ter inleiding van zijn schrijven over de verkiezing het beeld van de politieke verkiezingen gebruikt vind ik dit beeldgebruik minder geslaagd. Verder valt op, dat mijn geachte collega zo weinig spreekt over de eeuwige verwerping. Terwijl dáár juist een bepaald probleem ligt voor velen. De DL. leren in feite een dubbele voorbeschikking. Je moet dan zeggen, dat sommigen worden *uitverkoren tot geloof*, maar dat ook per kon-

sekwentie anderen zijn *verworpen tot ongelooft* (zie I. 15). Hier duiken moeiten op, niet in de laatste plaats voor onze jongeren. Ds van Amstel roert dit niet aan. Jammer. Ook is nergens ingegaan op de spanning, die er zit in het wereld-omvattende van Christus' heilswerk en de verwerkelijking daarvan door de H. Geest in de weg van geloof en bekering (zie Joh. 3:16).

Maar bovengenoemde opmerkingen doen niets af van mijn waardering voor deze pennevrucht van de chr. geref. pastor uit Ede. We bevelen dan ook lezing en bestudering van dit boekje van harte aan!

O. Mooiweer, Enschede

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Urk

Ds A. den Boer, predikant van de kerk van Bunschoten-Spakenburg, heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk van Wageningen

Het scribaat der kerk berust thans bij: de heer H. Bosch, Bosweg 24, 6721 HN Bennekom, tel. 08389-16166.

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds W. J. v. d. Linde, predikant van de kerk van Ede.

Ned. Geref. Kerk van Katwijk

Kandidaat G. J. Zwarts te Rotterdam heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Lijst van studenten met preekconsent

J. J. Arnold, Wittenstein 6, 7414 EV Deventer, 05700-43447.
F. H. Blokhuis, Westfrankelandsestraat 75c, 3117 AK Schiedam, tel. 010-4737239.
A. Boshuizen, Stellingmolen 42, 3995 AV Houten, 03403-76580.
F. R. Brintjes, Hoogstraat 78, 4141 BD Leerdam, 03451-19945.
W. van Dijk, R. van Rijnstraat 33, 3751 VH Bunschoten, 03499-83730.
B. J. Eikelboom, Doppestraat 195, 3752 JE Bunschoten, 03499-86310.
J. J. van Es, Leimuiderdijk 50, 1435 CS Rijsenhout, 02977-21002.
R. Ganzevoort, Riouwstraat 59, 1521 SC Wormer, 075-214593.
J. M. de Groot, Sinj. Semeijnstraat 10, 1183 LE Amstelveen, 020-436523.
M. Janssens, Zevenhuizenseweg 48, 7322 HD Apeldoorn, 055-660558.
C. P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402

LV Alphen a/d Rijn, 01720-33562. W. M. van der Vegt, Groenendaalstraat 6, 3512 AD Utrecht, 030-939801.
H. van Winkelhoff, Dreef 7, 5504 LA Veldhoven, 040-544993.
J. Winter, Klaroenstraat 135, 2287 CD Rijswijk, 070-963085.
G. J. Zwarts, Kromme Elleboog 33, 3012 VM Rotterdam, 010-4123145.

L-a-n-g-z-a-a-m schrikken

Mijn verantwoording per 1 oktober was niet correct.

Mede daarom, maar vooral omdat het tekort groter wordt en het einde van het boekjaar nadert, geef ik reeds nu een tot 31 oktober bijgewerkt overzicht.

Tussen 1 en 31 oktober ontvangen collecten en giften: van Kerken: Assen, Loosdrecht, Alkmaar, Nijmegen, Doorn, Zoetermeer. Van Part.: AV, AS, KHvdV, NPC, ABvW, WMA, RvdL, PtH, JB, JHB, AV, vdB, AS, V-RvO.

Totaal ontvangen van 1-1 t/m 31-10: van kerken f42.296,90 van Part. f15.481,40 totaal f57.778,30.

Volgens begroting t/m 31-10 nodig: ca. f77.080,-. Het tekort op 31-10 was dus ca. f19.300,-.

EEN OPROEP aan leden van Kerkeraden, Zending- en financiële commissies:

stel s.v.p. aan de orde hoe snel iets gedaan kan worden aan de financiële basis van de met bewilling van de Landelijke Vergadering door S.O.S. op verzoek van de Soembanese Kerken opgevatte taak!

Deze oproep kan een aantal Kerken naast zich neerleggen.

Maar een aantal Kerken, van het vroegere zg. Convent en Kerken, die nog niet het gemiddeld per lid benodigde bedrag halen, óf die dat net bereiken, zouden hun mogelijkheden wel kunnen onderzoeken.

Zonder de 'particuliere' bijdragen zou de zaak er nog veel zorgelijker voor staan!

Voor het bestuur van S.O.S.

J. H. Bosman

Penningmeester Zending op Soemba, Van Montfoortlaan 12, 2391 BZ Hazerswoude-dorp, giro 1687238.

Ds Sanz geopereerd

Het is al een aantal maanden geleden, dat we u langs deze weg vroegen om uw voorbede voor ds Juan Sanz, predikant van Rijswijk en werkzaam in Madrid voor het werk in de Spaans-talige wereld. Ds Sanz moest geopereerd worden, maar miste de daarvoor noodzakelijke gezondheid.

Uit reacties van verschillende zijden hebben we gemerkt, dat deze voorbede er ook inderdaad geweest is. En nu, in november, kunnen we u met grote dankbaarheid laten weten, dat de Here uw en onze gebeden verhoord heeft.

Er is inderdaad eerst een tijd van aansterken nodig geweest, maar inmiddels heeft de operatie met goed gevolg plaats gevonden. Naar het zich laat aanzien, is er van een kwaadaardige ziekte ook geen sprake. Ik heb inmiddels telefonisch met ds Sanz gesproken in het ziekenhuis te Madrid, en kan u op zijn verzoek hartelijk danken voor uw medeleven.

Omdat het recht is, dat we de Here ook danken wanneer Hij onze gebeden verhoort, laten we u dit graag weten.

Ds W. Smouter, Rijswijk

Uit breder kring

Het Prof. dr G. A. Lindeboom Instituut benoemt directeur

Het Prof. dr G. A. Lindeboom Instituut, centrum voor medische ethiek dat onlangs in Ede werd opgericht, heeft m.i.v. 1 november, dr ir H. Jochemsen tot directeur benoemd.

Genoemd Instituut houdt zich in het licht van de Bijbel bezig met de bestudering van medisch-ethische vraagstukken en met het verstrekken van informatie en voorlichting op het gebied van de medische ethiek.

Het Instituut is kortgeleden begonnen met de uitgave van een knipselkrant, In Perspectief, waarin artikelen en berichten over medisch-ethische kwesties uit binnen en buitenland worden opgenomen.

Verder is er reeds dit jaar een studiebijeenkomst gehouden en zijn er studieopdrachten verstrekt om te komen tot de publikatie van rapporten waarin men met betrekking tot actuele kwesties een bijdrage wil leveren aan de discussie en aan het beleid. Begonnen zal worden met publikaties over kunstmatige voortplantingstechnieken (m.n. IVF) en aspecten van erfelijkheidsonderzoek en genentechnologie.

De nieuw-benoemde directeur, H. Jochemsen, heeft moleculaire wetenschappen gestudeerd aan de Landbouwniversiteit in Wageningen (toen nog hogeschool) en is aan de universiteit in Leiden op een moleculair biologisch onderwerp gepromoveerd.

De benoeming van dr Jochemsen wordt mogelijk gemaakt door de bijdrage van de Nederlandse Patiënten Vereniging aan het Prof dr. G. A. Lindeboom Instituut.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot één van de volgende bestuursleden: voorzitter, prof. dr ir E. Schuurman: 03462-62479, secretaris, dhr. H. van den Herik: 03451-17049.

Anouk
jij mag er zijn
omdat Hij
die is en die was
komt

Blij en dankbaar geven wij u kennis
van de geboorte van onze dochter

Hermína Andrieske
(roepnaam Anouk)

Ben en Ellie
Eikelboom-Mastebroek

Dopperstraat 195
3752 JE Bunschoten
19 november 1987

Wij rusten van 13.00 tot 15.00
uur.

● **Plaats
uw familieberichten
in dit blad**

In flat Rotterdam (Blijdorp), bewoond
door studerende dochter komt per
1 januari

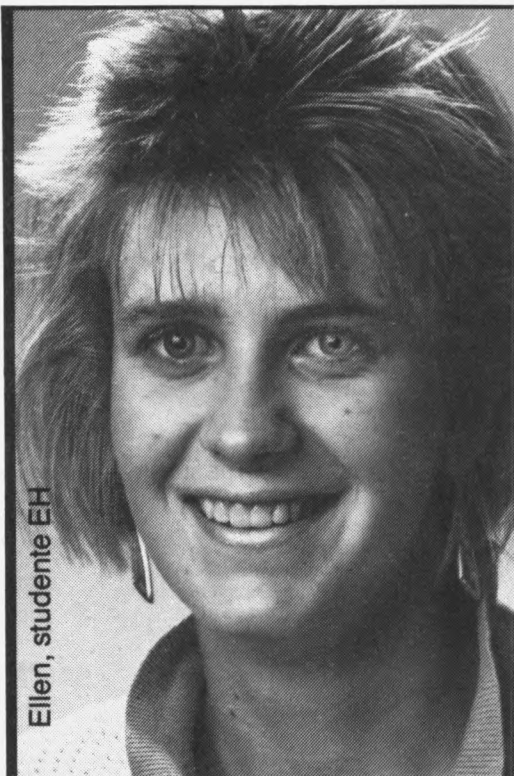
EEN KAMER

(3,5 x 4 m., C.V., gebruik keuken
en douche)

VRIJ VOOR STUDENTE

f 300,- per maand.

Inlichtingen: 03404-24270.

"Het EH-basisjaar is zo gek nog
niet."

Stuur mij vrijblijvend (postzegel is niet nodig)
informatie over het EH-Basisjaar

Naam: _____

Adres: _____

Postcode/Plaats: _____

Evangelische Hogeschool • Antwoordnummer 151
3800 VB Amersfoort • Tel. 033-621731

'Stevig in je schoenen'

Het EH-Basisjaar, net
iets voor jou. Voor een
christen is het
doorgaans moeilijk
tijdens verdere studie
staande te blijven.
Daarom kan een jaartje
bezinning op vakken als
theologie, filosofie, en
psychologie geen
kwaad. Daarnaast zijn
er ook praktische
vakken, zoals typen,
schrijf-, spreek- en
studievaardigheid. Vraag
een studiegids aan!

**Evangelische
Hogeschool**

Grote Haag 23
Postbus 957
3800 AZ Amersfoort
Tel. 033-621731

DE VIJVERBERG te Ede, protestants-christelijke hogeschool op g.g.,
houdt op **zaterdag 12 december a.s. tussen 10.00 en 16.00 uur**

OPEN HUIS

Niet alleen aanstaande studenten, maar
ieder die nader kennis wil maken met een
protestants-christelijke opleiding tot een
beroep in de maatschappelijke dienst-
verlening of gezondheidszorg, is van harte
welkom.

Geboden wordt onder andere:

- ★ mogelijkheid tot gesprekken met
docenten en studenten,
- ★ videopresentatie,
- ★ workshops.

De protestants-christelijke hogeschool op
gereformeerde grondslag **DE VIJVER-
BERG** is niet groot in aantallen studenten.
Anderzijds worden alle gewenste
faciliteiten geboden.

Aangezien wordt gewerkt vanuit een
duidelijk protestants-christelijke identiteit,
is deze hogeschool uw aandacht zeker
waard, als u vanuit deze achtergrond een
opleiding voor een dienstverlenend beroep
wilt gaan volgen.

De dagopleiding van de **SOCIALE AKADEMIE** heeft drie
studierichtingen: maatschappelijk werk, inrichtingswerk en
sociaal cultureel werk. De deeltijdopleiding (P.T.O.) alleen
maatschappelijk werk en sociaal cultureel werk.

De **HOGERE BEROEPSOPLEIDING TOT
VERPLEEGKUNDIGE (HBO-V)** heeft zowel de gebruikelijke
4-jarige opleiding als de V-HBO-V: door vrijstellingen
mogelijk in kortere tijd.

De **KADEROPLEIDING GEZONDHEIDSZORG**
is bestemd voor werkers in de gezondheidszorg.

- ★ open huis SOCIALE AKADEMIE: **Galvanistraat 7 te Ede;**
- ★ open huis HBO-V en KADEROPLEIDING:
Beukenlaan 4 te Ede;
- ★ postadres: **Postbus 8071, 6710 AB Ede;**
- ★ telefoon **(08380) 2.22.30**
(voor inlichtingen vragen naar Dicky Konijnenberg).

de vijverberg - ede

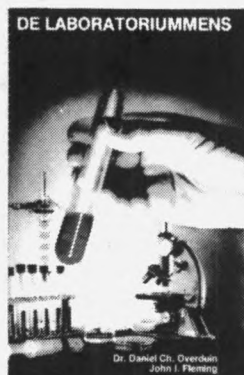
protestants-christelijke hogeschool op
gereformeerde grondslag

Betrouwbare, actuele boeken

HET DOMEIN VAN DE SLANG

Occulte spelletjes, geneeswijzen enz. zijn in. **Dr. W. J. Ouweneel** geeft een overzicht van de occulte en mystieke manieren waarop de duivel onze samenleving bedreigt. Occultisme in zijn meest duidelijke vorm, zoals satanisme, spiritisme, waarzeggerij en magie, maar ook in allerlei vermommingen, zoals magnetisme, iriscopie, acupunctuur, astrologie enz. enz. 408 pagina's, f 39,90

DE LABORATORIUMMENS

Zijn medisch onderzoekers bezig het voortplantingsproces, de geboorte, het leven zelf te ontmenselijken? **D. Charles Overduin** en **John I. Fleming** bespreken het probleem van de reageerbuisbaby's, zowel als vele andere vragen die rijzen door de ontwikkelingen van het medisch onderzoek (bijv. kunstmatige inseminatie, gastmoederschap, sterilisatie, anticonceptiva, euthanasie, genetische manipulatie, klonen). 232 pagina's, f 32,50

SAMEN WINNEN IN JE HUWELIJK

In elk huwelijk ontstaan weleens wrijvingen, hoezeer jonge mensen tevoren ook gedacht kunnen hebben dat het bij hen anders zou zijn. Temperamentsverschillen, besluitvormingsproblemen, afname van communicatie, geneigdheid tot overheersing, hoe onderken je de conflictbronnen en hoe ga je ermee om? Een pastoraal boek van **Arnold Mol**. 164 pagina's, f 21,50

IK BEN ZESTIEN

Tieners ondervinden vaak veel spanningen en verdriet op het gebied van liefde en seksualiteit. **Walter Trobisch** heeft veel gecorrespondeerd met jongeren over intieme onderwerpen. In dit boek publiceert hij een aantal briefwisselingen, waarin veel voorkomende problemen helder, eerlijk en concreet aan de orde komen. Een fijne handreiking voor tieners én hun ouders. 172 pagina's, f 18,90

HOSEA profeet van de liefde van God

Op schokkende wijze moest Hosea Israëls verbondsbreuk in het licht stellen. Nochtans moest hij ook heerlijke beloften prediken. Gods verkiezende liefde is eenzijdige liefde, die alleen grond vindt in Hem zelf. **Ds. J. Westerink** (Chr. Ger. pred. te Urk, nu Bunschoten-Spakenburg) besprak voor de E.O.-microfoon de profetieën van Hosea. In dit boek treft u zijn tekst. 105 pagina's, f 15,90

KINDEREN VAN HET LICHT

De eerste brief aan de Thessalonicenzen is gestempeld door dankbaarheid, omdat in die gemeente *geloof, hoop en liefde* zichtbaar waren, als drie-voudige vrucht van de Heilige Geest. **Dr. W. Verboom** bespreekt in dit boekje enkele hoofdgedachten van deze brief, die wel heel actueel blijkt te zijn. Behalve voor persoonlijke meditatie, kan het boekje dienen als hulp bij kringwerk. 64 pagina's, f 12,50

Verkrijgbaar bij de
boekhandel
Inlichtingen en bestel-
lingen bij de uitgever

Buijten & Schipperheijn

Valkenburgerstraat 106, 1011 NA Amsterdam, telefoon (020) 236612